

ÚJVÁRI EDIT

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

[ORCID: 0000-0002-4552-1585](https://orcid.org/0000-0002-4552-1585)

Az európai értékek a hagyományok és újítások dinamikájának tükrében

Absztrakt

A kultúrák jellemzője a hagyományok átörökítésének és az újításoknak a folyamatos dinamikája. A modernitás korától, a 17–18. századtól kezdődően az európai kultúra egyedülállóan tekinthető a tradíciókhoz való kritikus viszonyulásban és a technológiai innovációkkal szoros összefüggésben az új értékrend és világnézet megteremtésében. Mindez meghatározza az Európai Unió jelenlegi értékrendjét is. A tanulmány a modern európai értékekre fókuszálva a tradíció és az innováció dinamikájának néhány aspektusát kívánja megvizsgálni.

Kulcsszavak: újítás, kulturális tradíció, modernitás, értékrend, Európai Unió

Abstract - European values in the dynamics of tradition and innovation

Cultures are characterised by a constant dynamism of tradition and innovation. From the modern era onwards, from the 17th to the 18th century, European culture can be considered unique in its critical engagement with tradition and in the creation of a new set of values and a new world-view, closely linked to technological innovation. This has shaped the current values of the European Union. Focusing on modern European values, this paper aims to explore some aspects of the dynamics of tradition and innovation.

Keywords: innovation, cultural tradition, modernity, values, European Union

Az Európai Unió tagállamainak és az uniós intézményeknek a vezetői több alkalommal, deklaráció formájában nyilvánították ki az Unió elvi törekvéseit, amelyek az európai értékrendre épülnek. Ezekben a dokumentumokban az európai kultúra közös örökségei mentén fogalmazták meg az értékeket. Például az Unió létrehozásában mérföldkőnek számító, 1957-es Római Szerződés aláírásának 50. évfordulóján kiadott 2007-es *Berlini Nyilatkozat* az európai integráció addigi évtizedeinek közös örökségére fókuszál. A felvilágosodás eszményei, az 1789-es *Emberi Polgári Jogok Nyilatkozata* cikkelyei meghatározó hagyományként csengenek vissza a 2007-es uniós nyilatkozatban: „közös eszményeinket valósítjuk meg: számunkra az ember áll a középpontban. Az ember, akinek méltósága sérthetetlen, és akinek jogai elidegeníthetetlenek”.¹

¹ http://europa.eu/50/news/article/070326_b_hu.htm

A 2017-es, az Európai Unió 27 tagállamának és az uniós intézményeknek a vezetői által jegyzett *Római Nyilatkozat* szintén kiemeli az elvi értékeket, amely szerint az „Európai Unió a béke, a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság elvén alapuló közösség.”² Ebben a dokumentumban – az újonnan jelentkező gazdasági, ökológiai, politikai kihívások tudatosítása mellett – az értékeket magalapozó európai kultúra is említésre kerül: „kulturális örökségünket megőrző és a kultúrák sokféleségét előmozdító Unió”. A deklarált elvek alapján felmerül a kérdés, hogy a mai európai értékrendet meghatározó kultúránkat vajon milyen tradicionális és innovatív elemek formálták? A korai középkortól kezdődően kibontakozó európai kultúrában milyen ókori örökségek, középkori tradíciók és modernitás kori innovatív elemek érvényesültek? Ebben a tanulmányban az európai kultúra specifikumaira, az értékek világát alakító hagyományok és újítások dinamikájára helyezem a hangsúlyt, áttekintve a kultúra, a kulturális hagyományok és újítások fogalmait is.

Kultúra

A kultúra szavunk – jellemzően – római örökség, Cicero a *Tusculumi eszmecsere* című művében elsőként vonatkoztatja a föld megművelésének (*agricultura*) fogalmát az emberi lélek kiművelésére: *cultura animi* (Cicero 2004: 80). A mai értelemben vett, társadalmi jelenséggé váló értelmezése a 17–18. századhoz, az európai kultúra nagy innovációit elindító felvilágosodás korszakához kötődik (Maróti 2005). A kultúra fogalmának egyik klasszikus meghatározása a kulturális antropológia első jelentős kutatójához kötődik. Edward B. Tylor brit kulturális antropológus általános, valamennyi kultúrára alkalmazható definíciója szerint „A kultúra vagy civilizáció, tágabb etnográfiai értelemben, az a komplex egész, amely magában foglalja a tudást, a hitet, a művészetet, az erkölcsöt, a törvényt, a szokást és minden más képességet és sajátosságot, amelyre az ember a társadalom tagjaként tesz szert” (Tylor 2006: 111).

Hasonlóképpen átfogó a 20. századi kulturális antropológusok megközelítése, például Leslie White az emberi fajra jellemző jelenségek halmazaként, „a társadalmi öröklés” formájaként határozza meg (White 2016: 459). Viszont Clifford Geertz szerint a kultúra nem redukálható a magatartásminták, „szokások, eljárások, hagyományok, életmódok” összességére, az ő értelmezésében a kultúra elsősorban „tervek, előírások, szabályok” készlete, egyfajta program, amely az emberek viselkedését, a társadalmi működést irányítja (Geertz 1988: 68). A humángenetikus Luigi Luca Cavalli-Sforza a kultúra etológiai megközelítése alapján annak kognitív funkcióit emeli ki, olyan szokások és technikák gyűjteményének tekinti, „amelyek alapvető szerepet játszottak és játszanak továbbra is magatartásunk fejlődésében.... A kultúrában halmozhatjuk fel a világról szerzett ismereteinket nemzedékeken át” (Cavalli-Sforza 2002: 179).

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/STATEMENT_17_767

Tehát a kultúrák általános jellemzője a hagyományok átörökítésének és az újításoknak a folyamatos dinamikája. Viszont ebben a dinamikában, ahogy a kultúra jelenségeit elemző kulturális antropológiai kutatások rámutatnak, lehetnek eltérések, ugyanis míg a technológia terén rugalmasabb az újítások alkalmazása, átvétele más népcsoportoktól, a kultúra más szféráiban, például a csoportidentitást meghatározó értékrendben, vallásgyakorlatban, szokásokban erőteljesebb lehet a tradíciókhoz való ragaszkodás (Lowie 2016: 192; Benedict 2016: 256). A kultúrák története azt is bizonyítja, hogy társadalmanként és koronként eltérő mértékben dominálhat a hagyományok fenntartása vagy éppen az újítások bevezetése. Az európai kultúra specifikuma, a modernitás korszaka óta kétségtelenül az innovációk érvényesítése, a premodern hagyományok egy részének felszámolásával, ugyanakkor más, hagyományos elemek továbbörökítésével (Újvári 2008).

Kulturális tradíciók

Az egyén számára a saját közösségi kultúrájának elsajátítása a tradícióinak átvételével zajlik az intrakulturális szocializáció során. Köztudott, hogy minden nemzedék hagyományként kapja meg a kultúrát – a nyelvet, a sokrétű ismeretanyagot, szokásokat, technológiát, értékrendet stb. A kulturális átadás teszi lehetővé az egyének számára, hogy jelentős időt és erőfeszítést takarítsanak meg azáltal, hogy elődeik, társaik tudását, tapasztalatait át tudják venni. Michael Tomasello a hagyományok átadási képességének jelentőségére a következőképpen utal: „a kognitív készségeknek és alkotásoknak a mai embernél megfigyelhető megdöbbentő sokasága valamiféle, csak a fajra jellemző kulturális átadási mód vagy módok eredménye” (Tomasello 2002: 12).

Különösen a premodern kor és a tradicionális társadalmak kultúrájában meghatározó a hagyományok dominanciája. Jan Assmann hangsúlyozza, hogy a törzsi társadalmak monolitikus kulturális életében a szóbeli hagyományozás és a technológiai tudás átadása természetesen jelentett nemzedékről nemzedékre történő, kisebb mértékű változtatást, viszont a mnemotechnika kifinomult formái és a rituálék sokasága biztosította a hagyomány rögzítését, minél pontosabb átadást. Ezekben a kultúrákban az újabb nemzedékek intrakulturális szocializációja során keletkező kisebb-nagyobb mértékű újítások kevésbé dominálnak, mint hagyománykövetés, amelyet az írást kialakító összetettebb társadalmak poliform, többrendszerű kulturális alakulatai esetében a kanonizáció testesít meg. A társadalmi kohézió megteremtésében és fenntartásában a „kulturális alakulat a kollektív identitás kiépülésének és nemzedékeken át való fenntartásának a közege” (Assmann 1999: 138). A premodern kultúrák jellegzetessége – a hierarchizált társadalmi formációval összefüggésben – a statikusságra és stabilitásra törekvés, a megmerevedő hagyományok rendszere (Hall 1997).

De a tradíciók fenntartását nem tekinthetjük pusztán a premodernitás jellegzetességének, ahogy a felvilágosodás, majd 19–20. századi modernség

gondolkodói vélték. Gyáni Gábor a hagyomány relatív jellegét hangsúlyozza, hiszen az „a történelmi változásnak alávetett emberi jelenség” (Gyáni 2007: 54). A hagyományok szívós tovább élésére már Edward Tylor is rámutatott, amikor az ősi eredetű, részben fennmaradó kulturális jelenségeket *survival*-nek nevezte, amelyekben egy korábbi kulturális szintben betöltött szerepük csengett vissza. Ezek a jelenségek „...olyan eljárások, szokások, nézetek és így tovább, melyeket a megszokás ereje tartott fenn a társadalom egy új, attól különböző állapotában, ahol honosak voltak és így ezek bizonyítékaivá és példáivá válnak a kultúra egy régebbi állapotának, amelyből az újabb kifejlődött” (Tylor 2006: 111). Marcel Mauss, francia szociálanropológus pedig a kulturális hagyományok egyetemes jelentőségét hangsúlyozza: „minden társadalmi tény, még ha újnak és forradalminak tűnik is, mint például egy találmány, roskadásig van rakva múlttal” (Mauss 2000: 346). Maguk a kulturális újítások is csak történeti beágyazottságukban értelmezhetők, akár korábbi tradíciók nyomán, akár azok ellenében alkották meg őket.

A tradíciókat béklyónak tekintő felvilágosodás a feudális társadalmi-politikai rend elleni kritikájával a hagyományok elleni lázadást, azok meghaladását tűzte zászlajára, ugyanakkor számos tekintetben az antik történelem és kultúra, például a római köztársaság hagyányaiból merített inspirációt. Szintén a tradíciók szívósságát bizonyítja az, hogy a felvilágosodás deizmusának vallási elvét követő forradalmi Franciaországban, a francia nemzetgyűlés által 1789. augusztus 26-án elfogadott *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata* számos kiadásában, képi elemeiben hagyományos ikonográfiai motívumokat követ. Részben a zsidó–keresztény ikonográfiát idézi az, hogy a XVII. cikkely szövegét a mózesi törvénytáblákra utaló keretbe illesztették. A különböző nyomatok, festmények többségén megfigyelhető a cikkelyek kettős „kőtábla” formája, valamint a táblák között a római köztársaság *fascis* jelképe (a forradalmi közösség erejét, megtörhetetlenségét kifejező, dárdát/bárdot közrefogó, összekötött vesszőnyaláb) és a tetején, szintén római hagyományként, a szabadságot jelző frígiai sapka motívuma. A hagyományos motívum tehát új, forradalmi jelentéssel is telítődött. A többi vizuális elem is tradicionális, mint például a saját farkába harapó kígyó, amely egyiptomi eredetű idő és megújulás jelkép, az antik típusú allegóriák (a bilincseitől megszabaduló nőalak, mint a szabadságát elnyerő francia nép megtestesítője), valamint a részben barokk, részben szabadkőműves ihletésű, a Gondviselés, Bölcsesség, Értelem hármasságát jelképező sugárzó háromszögbe foglalt szem motívuma (lásd 1–2. ábra). Tehát a forradalom társadalmi–jogi szövegét hagyományos képi elemekkel illusztrálták, amelyek kifejezték a korábbi jelentéseket, és az új kontextusban azok új értelmezését is.

1. kép. *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata*, nyomtat, 1789. Paris, Musée de la Révolution française.

2. kép. Jean-Jacques Le Barbier: *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata*, 1789. Paris, Musée Carnavalet.

A kulturális átörökítés folyamatát, az értékek hagyományként való továbbadását a kontinuitás és diszkontinuitás látszólag ellentmondó tendenciái kísérik végig. A hagyomány csak a folytonos „újramondással”, megújulással maradhat az élő kultúra része. A kulturális újítások pedig mindig előzménnyel, múlttal rendelkeznek, eredetileg meglévő jelenségek, tudások, szokások átértelmezései. Tomasello szerint a halmozódó/kumulatív kulturális evolúció folyamatában egyaránt fontos tényező a pontos szociális átadás, a tradíció, ugyanakkor a kreatív újítás, a kulturális jelenségek szubverziói is (Tomasello 2002: 45–48).

Kulturális innovációk

A történeti adatok egyértelműen bizonyítják, hogy az emberi kultúra a kibontakozásától kezdődően tartalmaz újításokat, új technológiák és szokások formájában. Például a régészet az őskőkori emberek kőeszközeinek leletanyagából rekonstruálja a különböző „iparok” és „kulturák” egyre gazdagodó és egyre kifinomultabb eszközkészletének fejlődési menetét. Ennek a kulturális fejlődésnek a motorját Tomasello a szociális tanulás képességének kifejlődésében határozza meg, amely lehetőséget teremtett az innovációk csoporttársaknak történő átadására. Ez tette lehetővé a kultúra kumulatív jellegét, a kulturális evolúció folyamatának beindulását. A főemléskutatás azt bizonyította, hogy a csimpánzoknál nem az újítás hiányzik, hanem az újítások csoporttársaknak történő átadási képessége, ugyanis nem rendelkeznek a szociális tanulás hatékony formáival (Tomasello 2002: 47). Az emberi kultúra világában, a technológiai leletek tanúsága szerint, az ősi korok óta folyamatosan, a hagyományozódó tapasztalatokra építve egyre gyorsuló ütemben hoztak létre

újításokat, melyek sorozatában különösen nagy jelentőségű az európai modernitás ipari–technológiai forradalma.

Az innováció kultúrában betöltött jelentősége túlmutat a technológia világán, hiszen az emberek által közösen birtokolt szimbolikus eszközök, például nyelvi, vizuális jelek sokasága is folyamatos újításként alakul. A kulturális vívmányok tehát eredetileg újításként jelentek meg, majd tradícióként maradtak fenn. De a nemzedékek sokaságán keresztül történő hagyományozódás számos új variációt is eredményezett. Ahogy erre Assmann kutatásai kapcsán már fentebb utaltam, a premodern kultúrák alapvető sajátóságaként a tradíciókat határozhatjuk meg, de még a kötött szabályrendszer szerint működő, kanonizált hagyományok, mint például az ókori egyiptomi képzőművészet, az egyiptológusok számára korszakonként jól elkülöníthető, meghatározva a korszakhatárok innovációit.

A kulturális újítások kiemelkedő korszakaként kétségtelenül a 17–18. században kibontakozó európai modernitás korszaka említhető. Új világ- és emberkép, tudomány, vallási megújulás, valamint új, polgári társadalom jelzi a középkor tradícióival való tudatos szembefordulást. Heller Ágnes a modernség legjellegzetesebb sajátosságának a dinamikát tartja, és a modernség dinamikája alatt egy adott világrend, a korábban jellemző hagyományok értékeinek, azok érvényességének megkérdőjelezését, kritikáját érti (Heller 2004). A középkori kanonizált kulturális és társadalmi hagyományt megtagadó szkepticizmust és kritikát új értékrend felállítása kísérte, ugyanakkor az európai modernitás, a régivel szembeforduló új szemléletmód is rendelkezett tradícióval. A modernitás forráshelye, Heller Ágnes szerint, az ókori, Kr. e. 5. században kulturális fénykorát élő Athén volt, és a modernség példáját Szókratésznek a tekintélyelvűséget, biztos tudást megkérdőjelező filozófiai attitűdje képviselte. Heller a modernitás jellegzetességeinek megragadása érdekében oppozíciókat állít fel a premodernitással. Az ókori–középkori eredetű világkép kanonizációjával szemben a modernitás a tekintélyelvűség elvetését képviselte. Míg a premodern társadalmak – köztük az európai feudalizmus – meghatározó jellemzője a társadalmi hierarchia, addig a modernitás elveti a születéstől adott, megváltoztathatatlan társadalmi hierarchiát, a funkció szerinti társadalmi különbségek érvényesítésére törekszik.

A modernitás korától kezdődően az európai kultúra egyedülállónak tekinthető a tradíciókhoz való kritikus viszonyulásban, és a technológiai innovációkkal szoros összefüggésben, az új értékrend és tudományos világkép megteremtésében, valamint a feudális rendszert felszámoló, polgári szabadságjogokon alapuló társadalmi és politikai rend kiépítésében. Az 1789-es *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata* – bár a korabeli nyomatok és festmények képi elemeinél tradíciókból merítettek – tartalmában, szövegezésében kétségtelenül az európai modernitás innovatív elemeinek dominanciáját példázza. A dokumentum elvei, értékei nem csak a forradalmi Franciaország köztársasági alkotmányának alapjává váltak, hanem mintaként szolgáltak a

demokratikus alkotmányoknak, valamint az általános emberi szabadságjogok³ szövegének is. A méltán közismert I. cikkely a felvilágosodás társadalmi elveinek innovatív elemeit hirdeti: „Minden ember szabadnak és jogokban egyenlőnek születik és marad; a társadalmi különbségek csakis a közösség szempontjából való hasznosságon alapulnak.”⁴

Európai értékek

Konrád György 2004-es, *Belépőbeszéd* című írásában Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozására reflektált. Ebben a szövegben a kultúra jelentőségét a kulturális tradíciók meghatározó voltát a következőképpen hangsúlyozza: „Ha ... arra a kérdésre keresünk választ, hogy mi tartja össze Európát, habozás nélkül mondom, hogy a szimbolikus kultúrája, a művészetek, az írás, és ezen belül az európai vallásos és világi irodalom, amely századokkal, ezredekkel korábban keletkezett, mint Európa gazdasági-politikai szövetsége” (Konrád 2004). Valóban, műveltségünk, értékrendünk, identitásunk azoknak az évezredek, évszázados hagyományoknak, egykori innovációknak az átvétele során formálódik, amelyek nemzedékről nemzedékre örökítődnek át.

Az európai identitást megalapozó közös értékeket, amelyek bonyolult történelmi folyamatok közepette alakultak ki, történelmi ismeretanyagként vesszük át az előző nemzedékektől. Ezeknek a hagyományoknak, innovatív elemeknek a számbavételére vállalkozott Rezsőházy Rudolf történész, a Magyar Tudományos Akadémián 2005-ben, *Európai közös értékek* címmel tartott székfoglaló előadásában (Rezsőházy 2014). Az európai identitást megalapozó értékek megteremtése, amint a történész hangsúlyozza, sokszor küzdelem árán történt, korábbi tradíciók ellenében, így kivívásuk áldozatokkal, ellentmondásokkal is járt.

Ezeknek a hagyományoknak és innovatív elemeknek a rövid áttekintését, Rezsőházy nyomán, a következőkben összegzem. A mai Európát alkotó népcsoportok az ókori mediterrán, antik kultúra számos elemét átvették, köztük a görögök „prométheuszi szellemiségét”, a tudományos gondolkodásmódot, a klasszikus művészeti örökséget, valamint a római államszervezés és jog, építészet tapasztalatait, a római katolikus vallásgyakorlat révén a latin írást, ábécét. Ugyancsak ókori eredetű kulturális örökségünk részét képezik a zsidó–keresztény hagyományok és erkölcsi értékek, amely a latin kereszténységben, a középkori városfejlődés és gazdasági prosperitás keretei között kiegészültek a teológia racionalitásával, az egyetemalapítás szellemi pezsgésével. A késő középkor és a kora újkor jelentős vívmányai, hagyományok és újítások összjátékaként, a humanista kultúrát, valamint a vallási pluralizmus és tolerancia térnyerését eredményezték kontinensünkön. A modernitás nyitányaként, a 17. században az európai gondolkodók és tudósok megteremtették a tudomány független

³ Az ENSZ által 1948-ban deklarált *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian>

⁴ <https://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm>

fejlődésének kereteit, innovatív fizikai, geológiai világgépet alkottak, összefüggésben a földrajzi felfedezések hatásaival. Technológiai, ipari innovációkat vezettek be, kapcsolódva a gyarmatosítás gazdasági folyamataihoz. A modern biológia, a kémia és a társadalomtudományok új, folytonosan bővülő eredményei is ebbe a keretbe illeszthetők. A kritikai gondolkodás és a haladás szellemisége a felvilágosodás korszakában olyan új elveket teremtett, amelyek megalapozták a modern Európa értékrendjét és új hagyományrendszerét. A szabadság és az emberi jogok politikai meghatározásai a modern demokrácia alapjaivá váltak, amelyek az általános választójog kivívását, majd a nők politikai jogaiért való küzdelmet, az állam és egyház szétválasztását eredményezték.

A jelenünket, életmódunkat megalapozó ipari forradalom korszakától kezdődően a technológiai fejlődés, a fogyasztás és a jólét is értékke váltak, és a kapitalista gazdasági rendből eredő értékek, mint a magántulajdon, a szabad verseny, kiegészültek a 19–20. századi szakszervezeti és baloldali politikai mozgalmainak eredményeként a szolidaritás és a társadalmi egyenlőség eszményeivel. A felvilágosodás elveinek örökségként a jóléti állam értékrendjébe az emberi méltóság, a társadalmi egyenlőségre való törekvés és az egymás iránti felelősség is beletartozik.

Rezsőházy kiemeli a nemzetállami struktúra értékeit is, a népek önrendelkezésének jogát, a gyarmati rendszer felszámolását, valamint az állandó háborús konfliktusok következtében a béke felértékelődését, amely a II. világháború tanulságainak levonásával az Európai Unió megteremtésének évtizedes folyamatát eredményezte. Ugyancsak a 20. század új értékei között említhetjük a női egyenjogúságot és a természeti értékek védelmének elvét (Rezsőházy 2014).

Hozzátehetjük, hogy ezek az évezredes hagyományokból eredő értékek az egyes európai nemzetek kultúráját is áthatották, ami a nemzeti és európai értékeink szétválaszthatatlanságát bizonyítja (Újvári 2019). A fentebb már említett példa, a francia forradalom innovatív társadalmi–politikai törekvései a magyar jakobinusokra is hatottak, amelyet Batsányi János 1798-es epigrammája példáz: „Jertek, s hogy sorsotok előre nézzétek, / Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!” (Batsányi 1994: 37). De a magyar reformkor nagy újítói is a nyugat-európai modernitás gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés mintáit tartották szem előtt, ahogy az 1848-as forradalom elemeiben is visszaköszöntenek a francia minták (trikolór, kokárda, köztársasági elvek). Ezt az európai népeket összekapcsoló, a hagyományok és újítások mentén alakuló történeti folyamatot Anthony Smith a következőképpen jellemzi: „Az összes európai állam és közösség történelmileg átfedő és határokon átnyúló politikai hagyományokkal és kulturális örökségekkel rendelkezik, amelyek együttesen adják az európaiság élményét, és a kultúrák európai családját.” (Smith 1992:71) Erre a kulturális összekapcsolódásra, az európai nemzetek testvérkultúráira hívja fel a figyelmet az 1990-2012 között (nyomtatásban) megjelenő, a Duna–Adria regionális

kapcsolatrendszer erősítését célul kitűző Európai Utas⁵ című nemzetközi folyóirat első számában Göncz Árpád is (Göncz 1990: 3).

Az Európai Unióról szóló szerződés (1992/2011) bevezetőjében is rögzítették a kulturális örökség jelentőségét, az innovációként létrehozott, majd tradícióként rögzülő értékeket: „Ösztönzést merítve Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből, amelyből az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak”⁶ A Maastrichti, majd az Amszterdami Szerződésekben a kultúra kapcsán a tagállamok kulturális sokszínűségének tiszteletben tartása mellett a közös kulturális örökség megőrzése is előtérbe került (Zongor 2005: 45).

Összegzés

A tradíciók és az innovációk egymást kiegészítő dinamikája élte a kultúrákat, köztük az európai kultúrát is. Ennek jegyében tekinthetjük a modernizáció új korszakának a 21. századot, amelyben a tradíciónak új hely és új szerep juthat (Bozóki – Vörös 2006). A kulturális hagyományunk olyan élő örökségnek tekinthető, amely állandó újrafogalmazásra, új értékek létrehozására készíthet. Hiszen csakis az értékek őrzése és egyben új értékek teremtése képes fönntartani a kulturális folytonosság láncolatát.

Felhasznált irodalom:

- Assmann, J. (1999). *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz.
- Batsányi J. (1994). *Összes költeményei*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Benedict, R. (2006). A kultúra integrációja. In Bohannon, P. – Glazer M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Budapest, Panem, 254–263.
- Bozóki A. – Vörös K. (2006). A hagyomány: megértés és kreativitás. *Népszabadság* 2006. február 8.
- Cavalli-Sforza, L. (2002). *Genetikai átjáró*. Budapest, HVG Kiadói Rt.
- Cicero (2004). *Tusculumi eszmecsere*. Budapest, Allprint Kft.
- Hall, S. (1997). A kulturális identitásról. In Feischmidt M. (szerk.): *Multikulturalizmus*. Budapest, Osiris Kiadó – Láthatatlan Kollégium, 60–85.
- Geertz, C. (1988). A kultúra fogalmának hatása az ember fogalmára. *Kultúra és Közösség*. 1988/4. 67–75.
- Göncz Á. „...az egymásrautaltság természetes felismerésétől vezettetve...” *Európai Utas*, 1990/1. 3.

⁵ A folyóirat címe Németh László 1927 és 1932 között keletkezett irodalmi, kultúrtörténeti tanulmányaiból szerkesztett esszéketének *Európai utas* című (Németh 1973: 7) fejezetére utal.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12016M/TXT>

- Gyáni G.(2007). Hagyomány és a történeti tudás. In Török József (szerk.) *Hagyomány és modernitás*. IX. Közművelődési Nyári Egyetem, Szeged, Csongrád Megyei Közművelődési, Pedagógiai Intézmény. 54–63.
- Heller Á. (2004). *Mi a modernitás?* In *Mindentudás Egyeteme*. <http://www.mindentudas.hu/doc/Hel> (2024.10.20.)
- Konrád Gy.(2004). Belépőbeszéd. *Mozgó Világ*, 2004.05.04. <https://epa.oszk.hu/01300/01326/00051/04konrad.htm> (2024.10.20.)
- Lowie, R. (2006). A kultúra meghatározói. In Bohannan, P. – Glazer M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Budapest, Panem, 191–207.
- Maróti A. (2005). *Sokszemszögből a kultúráról*. Budapest, Trefort.
- Mauss, M. (2000). *Szociológia és antropológia*. Budapest, Osiris.
- Németh L. (1973). *Európai utas*. Budapest, Magvető és Szépirodalmi Kiadó.
- Rezsőházy R. (2014). *Európai közös értékek*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Smith, A. (1992). National identities and 'Europe' : National identity and the idea of European unity. *International Affairs*. 1992.1, 55–76.
- Tomasello, M. (2002). *Gondolkodás és kultúra*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Tylor, E. (2006). A primitív kultúra. In Bohannan, P. – Glazer M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Budapest, Panem, 111–130.
- Újvári E. (2008). A kultúra Janus-arca, avagy a hagyományok és újítások dialektikája. In Lőrincz Ildikó (szerk.) *Értékkörzés és értékteremtés. XI. Apáczai Napok*, Győr, 657–661.
- Újvári E. (2019). Európai identitás – a kultúrtörténet oktatásának szemszögéből. In Újvári Edit (szerk.) *Európai, nemzeti, lokális örökség és identitás. European, National, Local Cultural heritage and identity*. Szeged, SZEK–JGYF Kiadó. 57–64.
- White L. (2006). Az energia és a kultúra evolúciója. In Bohannan, P. – Glazer M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Budapest, Panem, 459–484.
- Zongor A. (2005). Az Európai Unió kulturális tevékenysége. In Zongor Attila (szerk.) *Kultúra és az Európai Unió*. Budapest, Kultúrpon.

Képek forrása

1. kép. <https://cultura.hu/aktualis/az-emberi-es-polgari-jogok-nyilatkozata-a-francia-forradalom-alapveto-dokumentuma/> (2024.10.29.)
2. kép. <https://www.carnavalet.paris.fr/en/collections/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen> (2024.10.29.)

Dokumentumok

Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (1789)

<https://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm> (2024.10.20.)

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian> (2024.10.20.)

Berlini Nyilatkozat (2007) http://europa.eu/50/news/article/070326_b_hu.htm
(2024.10.20.)

Római Nyilatkozat (2017)

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/STATEMENT_17_767
(2024.10.20.)